

Fundació
Salut i Envel·liment
UAB

22è Congrés Societat Catalana de Geriatria i Gerontologia

20 i 21 d'octubre de 2016, Barcelona

Acadèmia de les Ciències Mèdiques
de Catalunya i de les Balears

Programa Final

L'assistència a la gent gran a l'entorn hospitalari: Reptes de futur

Organitza

Prevenió de complicacions associades a l'hospitalització de la gent gran

Antoni Salvà

Fundació Salut i Envel·liment-UAB

21 d'octubre de 2.016

Prevenió de complicacions associades a l'hospitalització de la gent gran

Barcelona, Juliol de 2015

Autors

- Xavier Rojano
- Salvador Altimir
- Carmen Blanco
- IngridBullich
- Mateu Cabré
- Margarita Esteve
- Alfons López Soto
- Jordi mascaró
- Ramón Miralles
- Carles Pardo
- Domingo Ruiz
- Encarna Saez
- Antoni Salvà
- Pau Sanchez
- Joan Serra

MEDICINA CLÍNICA

www.elsevier.es/medicinaclinica

Artículo especial

Complicaciones de la hospitalización en personas mayores

Hospital complications in the elderly

Xavier Rojano i Luque^{a, *}, Pau Sánchez Ferrin^b y Antoni Salvà^a,
por el Grupo de Trabajo de Complicaciones de la Hospitalización del Pla director socio-sanitari®

^a Fundació Salut i Envel·liment, Universitat Autònoma de Barcelona, Institut d'Investigació Biomèdica Sant Pau, Barcelona, Espanya

^b Pla director socio-sanitari, Departament de Salut, Generalitat de Catalunya, Barcelona, Espanya

Introducció

- L'any 2012 a Catalunya hi havia 1.300.000 persones majors de 65 anys.
- 17 % de la població
- Esperança de vida als 65 anys el 2.010: 20,6 anys
- Taxa ingrés persones grans. 132/1.000
- Taxa ingressos: 204/1.000
- El 50 % dels (aprox) dels ingressos d'adults corresponen a persones grans
- Ocupen 6 de cada 10 llits
- Estada mitjana: 7.4 dies (mediana: 5 dies)
- Mortalitat: 6,6 %

Esdeveniments adversos en majors de 65 anys

Producció d'un perjudici o dany al pacient, sigui per lesions, aparició noves malalties, agreujament d'una malaltia existent, complicació del maneig terapèutic, patiment, discapacitat i fins i tot mort.

- Esdeveniments adversos (dades del 2.011)
  - Entre 6.664 i 29.114 persones majors de 65 anys
- Pèrdua funcional (dades del 2.011)
  - Entre 52.616 i 105.232 persones majors de 65 anys

Frequència d'esdeveniments adversos

- Principals estudis: Entre un 3,8 i un 16,6 %
- Estudi ENEAS (Estudio Nacional de Eventos Adversos ligados a la Hospitalización):
  - 9,3 %
  - 42,8 % evitable
- Estudi EVADUR (Eventos adversos ligados a la atención en servicios de Urgències):
  - 12 %
  - 70 % evitable

Frequència d'esdeveniments adversos

- A Catalunya:
  - Complicacions mèdiques i quirúrgiques: 2,5 % (el 2.011). 2,9 si majors de 65 anys
  - Estada mitjana: 19,7 dies (4 vegades més)
- 30-60 % dels majors de 65 anys té un declivi funcional després d'una hospitalització
- 50 % de la discapacitat en persones grans apareix durant l'ingrés en un hospital d'aguts
- Menys del 50 % s'han recuperat al cap d'1 any

Factors associats a esdeveniments adversos

- Factors estructurals
- Factors organitzatius i operacionals de l'entorn assistencial
- Professionals sanitaris
- Característiques dels pacients
  - Edat avançada: el principal factor (independent de les malalties). Cascada de la Iatrogènia

Interaccions entre envelliment i hospitalització

Canvis per envelliment	Contribució de l'hospitalització	Possibles efectes primaris	Possibles efectes secundaris
Reducció de la força muscular i la capacitat aeròbica	Immobilització, llits alts i baranes	Decondicionament, caigudes	Dependència
Inestabilitat vasomotora Insensibilitat vasomotora i reducció del volum total d'aigua	Reducció del volum plasmàtic Inaccessibilitat als fluids	Síncope, mareig	Caigudes, fractures
Reducció de la densitat òssia	Pèrdua òssia accelerada	Augment del risc de fractures	Fractura
Ventilació reduïda	Volum de tancament incrementat	Reducció PO ₂	Síncope, delírium
Disminució de la capacitat sensorial	Aïllament, pèrdua d'ulleres, pèrdua d'audiòfon, privació sensorial	Delírium	«Etiquetatge», restriccions químiques i/o mecàniques
Alteració de la set, gana, olfacció i dentició	Barreres, «lligadures», dietes terapèutiques	Deshidratació, malnutrició	Reducció del volum plasmàtic, nutrició enteral
Pell fràgil	Immobilització, forces de cisallament	Úlceres per pressió	Infecció
Tendència a la incontinència urinària	Barreres, «lligadures»	Incontinència funcional	Catèter

Objectiu del document

- Elaboració de recomanacions preventives
- Basades en l'evidència
- A partir d'un grup d'experts
- Per promoure la prevenció
- Contribuir a la millora de la qualitat assistencial i qualitat de vida de les persones ateses
- Contribuir a utilitzar millor els recursos i a la reducció dels costos

S'han considerat:

- Quadre confusional
- Discapacitat
- Malnutrició
- Caigudes
- Incontinència urinària
- Restrenyiment
- Ús inadequat de medicaments
- Úlceres per pressió

Delirium.

- Freqüència entre 10 i 56 %
- El delirium hipoactiu és el més freqüent en persones grans i el potencialment més perillós
- El hiperactiu el més fàcil d'identificar
- Entre 1/3 i 2/3 passen desapercebuts
- Un 10-30 % ja el tenen a l'ingrés
- Intervenció:
  - Avaluar el risc i fer el diagnòstic: Confusion Assessment Method
  - Tractar les causes subjacents: Multifactorials i Multidisciplinàries
    - Mesures del HELP (Hospital Elder Life Program)
      - Deteriorament cognitiu
      - Privació del son
      - Immobilitat
      - Deteriorament Visual
      - Deteriorament auditiu
      - Deshidratació

Delirium. Intervenció

- Mesures no farmacològiques
  - Il·luminació diürna i nocturna correctes
  - Facilitar l'orientació
  - Millorar el descans nocturn
  - Acompanyament familiar
  - Correccions visuals i auditives
  - Foment mobilització precoç
  - Control del dolor
  - Hidratació correcte
  - Optimitzar la saturació d'oxigen
- Mesures farmacològiques (Evidència limitada)
  - Revisió i reducció nombre de fàrmacs si es pot
  - En p. Quirúrgics, antipsicòtics
  - Inhibidors de l'Acetilcolinesterasa no eficaços
  - En Cures intensives: Haloperidol.

Discapacitat

- Limitació o restricció de les funcions i de les activitats que pateix una persona com a conseqüència de l'atenció mèdica (sense que això impliqui cap error, falta o negligència), sense cap relació directa amb la malaltia ni amb el motiu d'hospitalització, per la qual cosa una part d'aquesta discapacitat es pot evitar

Discapacitat iatrogènica

Lafont C, et al. task force. Reducing "iatrogenic disability" in the hospitalized frail elderly. J Nutr Health Aging. 2011;15(8):645-60

- 30 % de les persones majors > 70 anys tenen dependència per a les activitats bàsiques a l'alta que no tenien abans
- 49 % i 57 % respectivament tenen disminució de la capacitat per les ABVD i AIVD un mes després de l'alta
- Les persones grans que a l'alta tenen pitjor funció que a l'ingrés tenen el doble de mortalitat (41 % vs 18%) i només el 30 % recupera el nivell funcional basal a l'any de seguiment.

Discapacitat: Factors de risc

- Edat: 23 % en 70-74 anys, 63 % en 90 l + anys
- Delirium
- Deteriorament cognitiu
- Depressió
- Mala salut percebuda
- Mala qualitat de vida percebuda
- Deteriorament funcional els 15 dies abans de l'ingrés,
- Poca recuperació durant l'ingrés
- Multimorbiditat
- Polimediació
- Desnutrició

- Enllitament 10 dies produeix pèrdua d'1 Kg de massa magra a EEII l disminució de la capacitat aeròbica d'un 12 %
- La sedestació redueix el volum plasmàtic lo que incrementa la hipotensió postural l el risc de síncope, redueix la capacitat de ventilació l fa disminuir la PO2

Discapacitat: Intervenció

- Avaluar la capacitat funcional
- Avaluar els factors de risc (FR)
  - Hi ha molts instruments: ISAR, TRST, HARP, SHERPA, BRIGHT, PROFUNCTION..
- Limitar els factors que afavoreixen els FR
  - Evitar sondatges innecessaris
  - Excés de repòs
  - Administració de medicaments parenterals
- Estratègies
  - Estructurals: unitats de geriatria
  - Específiques: programes de prevenció de delirium, de desnutrició, de rehabilitació, etc...

Malnutrició proteicoenergètica

- Pot ser combinació de diferents factors
  - Ingesta escassa
  - Dèficit d'absorció
  - Caquèxia
- S'utilitzen diferents instruments per cribatge o diagnòstic
  - Pèrdua de pes > 10 % en 6 mesos
  - IMC < 18.5 Kg/m²
  - Instruments: MUST, MNA, SNAQ, SGA
- A l'hospital es considera una pèrdua superior al 2% en una setmana (estudi ENEAS)
- Més propensos a tenir complicacions hospitalàries: infeccions o úlceres
- Estadets més perllongades: 2.8 dies més llarga (Desnutri.cat) i 3.1 (PREDiCES).
- > risc de pèrdua autonomia
- Augmenta institucionalització i mortalitat (risc augmenta un 1,28, 1,97 o 2,71 vegades si mengen la ½, ¼, o res respectivament)

Malnutrició.

- La prevalença augmenta amb:
  - L'edat: 22 % entre 65 i 70 anys i 47 % en els majors de 85
  - En els que ingressen per urgències (26 % vs 17 %)
  - En serveis mèdics més que en els quirúrgics (29 % vs 17 %)
- Important percentatge ja present a l'ingrés: 23 % en l'estudi PREDyCES. 10 % desenvolupa malnutrició durant l'ingrés
- Catalunya. 29 % (11 hospitals estudi Desnutri.cat. NRS2002)
- Continua present a l'alta en 22 % del de 65 a 74 anys, el 37 % entre 75 i 84 anys i en els 50 % en els de 85 anys i més.
- Factors associats
  - Edentulisme
  - Disfàgia
  - Propis de la organització de l'hospital
    - Falta de detecció
    - Textura olor sabor dels menjars
    - Dejuni per proves diagnòstiques o motius terapèutics.

Malnutrició: prevenció

- Cribatge a totes les persones en les primers 48 hores de l'ingrés | monitorització | seguiment en aquelles que tenen factors de risc
- Fer un pla d'intervenció amb objectius específics
  - Adaptar dieta: textura, ...
  - Suplements en persones malnodrides
  - Ajuda a les persones dependents
- Mesures estructurals
  - Equips d'assessorament nutricional
  - Formació
  - Col·laboració entre equips assistencials i hoteleria

Caigudes

- Incidència: 4,8 (0-12/1.000/dia)
- Catalunya (43 Htals d'aguts i 35 CSS): 0.57/1.51 /1.000/dia
- A Catalunya: 2.400 / 10.300 caigudes /any
  - 25 % de caigudes es produeixen mentre caminen
  - 22 % des del llit
  - 22 % no està clar
  - 8 % des d'una cadira
- Les persones que cauen tenen una estada mitjana entre 4 i 11 dies més llarga que els que no cauen
- 6 % de les lesions que es produeixen són greus
- A Catalunya: 28 % contusions lleus; 5 % lesions moderades o ferides obertes; 2 % fractures o lesions majors.
- La possibilitat d'una caiguda s'incrementa un 2% cada any que augment l'edat.

Caigudes. Prevenció

- Detectar el risc de manera personalitzada:
  - STRATTIFY
  - Downton Fall Risk Index
  - Morse Falls Scale
  - ...
- Corregir els elements de l'entorn
- Corregir els factors de risc identificats
- Registre de caigudes

Factors de risc

- Història prèvia de caigudes
- Debilitat muscular
- Alteracions del comportament, agitació, confusió
- Incontinència urinària
- Ús de psicòtrops
- Hipotensió postural

Incontinència urinària

- 15% - 35 %IU de nova creació . Entre el 11 i el 17 % continuen incontinents a l'alta
- La incontinència funcional la + freqüent
- Factors afavoridors:
  - Edat avançada
  - Fragilitat física i cognitiva. Det Cognitiu, p. De mobilitat, dependència per les AVD, malalties cerebrovasculars.
- Entorn
  - Enllitament
  - Impossibilitat d'anar al lavabo
- Medicaments
- Sondatge urinari
- Utilització de bolquers.

IU. Intervencions

- No hi ha evidència suficient d'actuacions preventives o terapèutiques als H. Aguts
- Tractament de síndromes associats:
  - Delirium, immobilitat, polimediació, constipació
- Recomanacions de la Societat Internacional de la Continència
  - Conscienciació
  - Detectar i tractar les causes
  - Avaluació integral
  - Estrategia d'infermeria. Promoció autonomia. Ús de wc. Micció programada
- ..

Restrenyiment

- Pocs estudis publicats sobre incidència
- 51 % al tercer dia de l'ingrés en > de 75 anys
- Segons alguns autors en el mitjà hospitalari pot ser adequat considerar restrenyiment si una freqüència menor a una deposició cada 3 dies
- Freqüència molt variable entre el 15 i el 83 % (unitats de geriatria o cures intensives)
- Variabilitat de criteris utilitzats
- Consens actual amb els criteris operatius de ROMA (ROMA III)
- Pocs estudis avaluen l'impacte o les conseqüències del R. de nova aparició a l'hospital

Factors afavoridors i intervencions a l'hospital

- Malalties
  - Metabòliques
  - Cerebrovasculars
- Medicaments
  - AINE, opioides, anticolinèrgics, antagonistes del calci, alfa o bet bloquejants, antiàcids, diuretics
- Deshidratació
- Dieta poc rica en fibra o ingesta baixa d'aigua
- **Posició horitzontal i repòs al llit. Immobilitat.**
- Modificació ús habitual de laxants
- Entorn
  - **Falta d'intimitat**
  - Canvi **d'hàbits i rutines**

Poca evidència per fer recomanacions sobre prevenció

Ús inadequat de medicaments

Polimedicació

- Polimedicació: ús de pautes de tractament amb diferents medicaments prescrits
- 80 % de les persones ingressades per urgències (2 estudis) Mitjana de 8 medicaments.
- Habitualment 4 o 5 fàrmacs. Consens que defineix el document= 5 o més.
- La polimedicació pot ser apropiada
- Problemes de l'ús de medicaments
  - Errors de medicació
  - Efectes adversos
  - Interacció entre medicaments

Conseqüències

- 12 % pacients > 65 anys va patir algun efecte advers relacionat amb l'assistència sanitària. 37 % per fàrmacs.
- Les causes principals de RAM són la prescripció inadequada i el monitoratge deficient
- El risc de RAM s'incrementa x 2 si entre 5 i 8 fàrmacs i x 4 si més de 8
- Causen fins el 10-20 % de casos atesos en serveis d'urgències i fins a un 20 % dels ingressos hospitalaris
- Increment del risc de fragilitat (13 %), caigudes (7%), discapacitat (8 %), mort (9%) per cada medicament addicional

Polimedicació. Ús inadequat

- El 57 % rep més medicaments a l'alta. El 22 en redueix el nombre
- Errors de medicació: 17 errors /100 pacients/dia
  - 48% de dispensació
  - 27 % de transcripció/validació
  - 16 % de prescripció
  - 9 % d'administració
- Interaccions durant l'hospitalització: 40 % de les persones grans ingressades
- El 85 % dels errors en l'àmbit hospitalari no van tenir conseqüències
- Per cada error amb conseqüències greus 2 en tenen lleus i 280 no tenen cap impacte en la salut del pacient.
- La implicació del farmacèutic i la revisió de la medicació pot ser efectiu

Úlceres per pressió

- 7 % d'UP en total ingressats (75 % > 65 anys)
- 35 % al sacre I 31 % al taló. Altes localitzacions < 6 %
- 59 % ocorrien al mateix hospital I el 27 % a casa
- En unitats de cures intensives I en les unitats de pal·liatives poden haver-hi prevalences del 25 %
  - Grau I: 25 %
  - Grau II: 42 %
  - Grau III: 20 %
  - Grau IV: 14 %
- Augmenten amb l'edat
- Les UP al final de la vida, especialment al còccix o al sacre, no es consideren evitables ni indicadors de mala cura
- Associats a increment de la mortalitat hospitalària i durant els 30 dies posteriors a l'alta

Úlceres per pressió. Prevenció

- Formació en prevenció d'úlceres per pressió
- Avaluar i documentar el risc amb escales validades (Braden, Emina, Norton)
- En persones amb gran risc avaluar sistemàticament
- Utilitzar matalassos o coixins amb superfícies especials pel maneig de la pressió, estàtiques o dinàmiques (escuma d'alta especificitat..)
- Evitar ús de rodets o flotadors
- Incorporar la capçalera no més del 30 % si enllitament
- Canvis posturals (cada 4 hores pot ser suficient)
- Cremes protectores (àcids grassos hiperoxigenats)

Factors associats a complicacions hospitalàries

Factors de risc	Complicacions					
	Caigudes	RAM	↓ autonomia	UP	IU	Delírium
Estat cognitiu	✓		✓	✓	✓	✓
Immobilitat	✓		✓	✓	✓	✓
Estat funcional	✓		✓	✓	✓	✓
Comorbiditat			✓			✓
Polimedicació	✓	✓	✓			
Estada perllongada			✓	✓		

RAM: reacció adversa a medicaments; ↓ autonomia: pèrdua d'autonomia;
UP: úlceres per pressió; IU: incontinència urinària.

Mesures preventives

	Complicacions					
Activitats preventives	Caigudes	RAM	↓ autonomia	UP	IU	Deliri
Mobilitat/exercici	✓		✓	✓	✓	✓
Adaptacions de l'entorn	✓		✓	✓	✓	✓
Nutrició*			✓	✓		✓
Deshidratació			Ind			✓
Son			ind			✓
Revisió del tractament farmacològic	✓	✓	✓	✓	✓	✓

*Només en persones amb problemes nutricionals.

Ind = actua de manera indirecta sobre un factor de risc

Fundació
Salut i Envel·liment
UAB

Moltes gràcies

www.fsie.cat

<http://salut-envelliment.uab.cat>

Sant Antoni Maria Claret, 171 08041-Barcelona
Tf. 34.93.433.50.30

[//salut-envelliment.uab.cat](http://salut-envelliment.uab.cat) | fsie@uab.cat